

فلسفه

دکتر کریم مجتهدی آن طور که من می شناسم:

دکتر محسن جهانگیری

گروه فلسفه دانشگاه تهران

از برای حق صحبت سالها

بازگو حالی از آن خوش حالها

(مولوی)

برتراند راسل (Bertrand Russell) فیلسوف نامدار انگلیسی در تاریخ فلسفه غرب خود راجع به اسپینوزا، فیلسوف بلند آوازه هلندی نوشت: «اصیل ترین و دوست داشتنی ترین فیلسوفان بزرگ» (philosophers) (Spinoza is the noblest and most lovable of the great men پس از تأمل، جهت رعایت ادب به ساحت دیگر استادان، عبارات راسل را در خصوص دکتر مجتهدی بدین صورت تغییر می دهم: «دکتر مجتهدی یکی از اصیل ترین، شریف ترین و دوست داشتنی ترین استادان فلسفه غرب دانشگاه تهران و در حدّ و مرتبه استادان بزرگ این دارالعلم پرافتخار، همچون مرحوم دکتر غلامحسین صدیقی و دکتر یحیی مهدوی است.

دکتر مجتهدی از تبار روحانیان و عالمان دین و حافظان حوزه شریعت و متصدیان امور ملک و مملکت و از اعقاب و احفاد مجتهد عالی مقام عصر خود، مرحوم حاج میرزا جواد آقای تبریزی است، که ترجمه و شرح حال نویسان بزرگ به عظمت و علو مقام علمی و روحانی و نفوذ و اقتدار سیاسی وی شهادت داده‌اند. از جمله: محمدحسن خان اعتمادالسلطنه، وزیر انطباعات در اواخر دوره ناصری، در کتاب المآثر والآثار خود نوشته است:

«حاج میرزا جواد آقا مجتهد و امام جمعه دارالسلطنه تبریز سلسله ایشان در تمام آذربایجان به ریاست کلیه و مطاعیت عامه ممتاز است و این بزرگوار در علم فقه و اصول از جمله فحول محسوب می‌شود و در حدیث و تفسیر و رجال و کلام نیز نخستین شخص تبریز است. بلکه تمام آذربایجان، و اعتبارش در دین و دولت و اقتدارش در ملک و ملت محتاج بیان نیست. ادام الله آیام تأیداته و تسدیداته» (ص ۱۵۶)

مؤلف کتاب شهداء الفضيله علامه تحریر مرحوم عبدالعسین امینی هم، آنجا که از مرحوم حاج میرزا عبدالکریم آقا امام جمعه، شهید سال ۱۳۳۶ سخن می‌گوید، می‌نویسد:

«حاج میرزا جواد آقا مجتهد، مستفید و متصدی زعامت گردید و ریاست روحیه کبری تأسیس فرمود که به غیر از وی کسی را میسر نشده بود و امرا و حکام از جلال و شوکت او هیبت کردند و نتوانستند تعمر و بنمایند و به امور عظیمه نهضت فرمود که در همه آن‌ها به فوز و فلاح نائل شد و در حکم امام مجتهد شیرازی به تحریم تنباکو و توتون نهایت موازرت و معاونت به عمل آورد و از بزرگ‌ترین اعضا و اعوان حضرت معظم‌له بود در اجرا و انفاذ آن فتوای قطعی و آن مرحوم نزد آیه الله حاج سید حسین آقا کوه کمری قدس سره تلمذ کرده، در سنه ۱۳۱۳ به جنان جاوید خرامید» (ص ۳۸۳).

دکتر مجتهدی فرزند صالح و خلف ظاهر این خانواده اصیل و شریف، مبارز و مجاهد و فرهنگ‌دوست و معارف‌خواه است، که به راستی دین‌داری و میهن‌دوستی و تجدد و تدبیر را در خود گرد آورده است. با اینکه تحصیلات عالی خود را در کشور فرانسه، در شهر پاریس، که از یک منظر پایتخت فرهنگ و تمدن جدید است، و در دانشگاه سوربن، که از کهن‌ترین و معتبرترین دانشگاه‌های غرب است به پایان رسانیده و در محضر استادان نامی اروپا درس خوانده است ولی اصالت اسلامی و ملی خود را فراموش نکرده و با قبول جنبه‌های مثبت

دکتر مجتهدی با تمام وجود و عشق خود درس می‌داد و کار می‌کرد و به راستی به امر شریف تعلیم و تربیت جوانان میهن ارج می‌نهاد و عشق می‌ورزید و آنچه در توانش بود، بدون مضایقه در اختیار دیگران اعم از دانشجو و همکار می‌گذاشت. من افتخار شاگردی و حضور در کلاس درس دکتر کریم مجتهدی را نیافتم، ولی اغلب در دفتر گروه صحبتش را درک می‌کردم. او واقعاً کریم و کریم‌السخا یا است. هرگاه دانشجویی یا همکاری از ایشان چیزی می‌پرسید، با روی باز و چهره‌ای متبسم و قیافه‌ای حاکی از قبول و رضایت به سؤال وی پاسخ می‌داد، به گونه‌ای که سؤال‌کننده را به سؤال مجدد و مکرر تشویق می‌کرد. و حتی اگر حضور ذهن به مطلب نداشت فوراً برمی‌خاست و کتاب از قفسه برمی‌داشت و از روی کتاب به توضیح مطلب می‌پرداخت.

حدود بیست سال پیش که من سرگرم ترجمه شرح اصول فلسفی دکارت و تفکرات مابعدالطبیعی اسپینوزا بودم، از ایشان تقاضا کردم ترجمه مرا با ترجمه فرانسه کتاب‌های یاد شده تطبیق دهند. با اینکه در آن تاریخ خود اشتغالات فرهنگی بسیاری داشت، با کرامت و بزرگواری خواهش نگارنده را پذیرفت و فرمود من ترجمه فرانسوی این

تمدن غربی، فریب ظواهر بی‌محتوای آن را نخورده و در برابر نظر ناآگاهانه برخی از استادان خود، که بدون دلیل قانع‌کننده، ذوق فطری و ترقی و تعالی ملت علم‌دوست و حکمت‌پرور ایران را در فلسفه نادیده می‌گرفتند، با کمال شهامت و فراست و درایت، مقاومت و ایستادگی کرده است. دکتر مجتهدی با اینکه خود زبان‌دان و زبان‌شناس است، در زبان فرانسه حاذق و به زبان لاتین، انگلیسی و آلمانی وارد است، ولی جهت حمایت از زبان و فرهنگ ملی و احتراز از تظاهر، در سخن گفتن و مخصوصاً در نوشتن همواره از واژه‌های متداول زبان فارسی استفاده می‌کند و دیگران را هم از به کارگیری لغات و کلمات بیگانه برحذر می‌دارد. من متجاوز از سی سال پیش در دانشگاه تهران در دانشکده ادبیات و علوم انسانی توفیق آشنایی و همکاری ایشان را یافتم. علاوه بر شخصیت علمی و فرهنگی، تحت تأثیر روش و منش، صحت عمل، وظیفه‌شناسی، حسن خلق، صداقت و کرامت و شهامت و صراحت لهجه وی واقع شدم. او از استادان کثیرالحضور دانشگاه تهران بود. به ندرت اتفاق می‌افتاد که کلاس درسش را تعطیل کند یا در دفتر گروه حضور نیابد.

کتاب‌ها را ندارم ولی در کتابخانه آقای دکتر مهدوی موجود است. چند روزی طول نکشید که کتاب‌ها را از آقای دکتر مهدوی به امانت گرفت و بخشی از ترجمه اینجانب را با ترجمه فرانسه تطبیق داد و این کرامت برای من باعث دلگرمی و قوت قلب شد.

دکتر مجتهدی واقعاً مجتهد است. مجتهدی روشن‌رأی، صریح، شجاع، غیرتمند و بی‌نظر و بی‌غرض. اشتباه نشود من از عصمت او سخن نمی‌گویم و از اهل مُصوبه هم نیستم، که رأی هر مجتهدی را درست و صواب بدانم، بلکه از صداقت و شهامت و بی‌نظری و بی‌غرضی وی سخن می‌گویم اگرچه احتمال می‌دهم گاهی در اجتهادش خطا کرده باشد. در تمام مدتی که

با وی مصاحبت داشتم حتی موردی اتفاق نیفتاد که در نمره دادن به دانشجو، ارزیابی و داوری پایان‌نامه‌ها و اظهارنظر درخصوص همکاران غرض‌ورزی و کینه‌توزی کند، بلکه همواره با صراحت و شهامت به اظهارنظر می‌پرداخت و به تشخیص و اجتهاد خود عمل می‌کرد.

درک محضر او برای من نعمتی بس بزرگ و غنیمتی بسیار گران‌بها بود. اما دریغاً که مدتی است از آن بی‌نصیب هستیم. از قادر متعال مسئلت دارم عمرش قرین عزت و سعادت افاضاتش پربرکت و عزت‌ش مستدام باشد. والسلام.

آمین یا رب العالمین